

Granskning av tillhandahållande av faktablad och redovisning av avgifter för fonder

Inledning

Fondsparande är en populär sparandeform bland svenskarna. Hela 70 % av befolkningen har ett privat fondsparande. Inför ett fondval anger 52 % av spararna att information om fondens avgifter är ”mycket viktigt”.¹ Fondbolag är enligt lag skyldiga att tillhandahålla faktablad till konsument inför köp av fondandelar. I faktabladet ska bland annat fondens avgifter framgå.

Mot bakgrund av detta har Konsumentverket granskat 20 fondbolag. Syftet med granskningen har varit att undersöka på vilket sätt faktabladen tillhandahålls på webbplatser och hur fondernas avgifter redovisas i faktabladen respektive på webbplatsen.

Det är viktigt att i detta sammanhang nämna att Konsumentverket har tillsynsansvar över huruvida faktablad tillhandahålls. Riktigheten i faktabladens innehåll faller under Finansinspektionens tillsyn.

Granskningen har avgränsats till att röra fonder som omfattas av lagen (2004:46) om värdepappersfonder och omfattar därför inte alternativa investeringsfonder. Granskningen har även avgränsats till att endast avse fondbolag och inte värdepappersinstitut, detta med anledning av att det är Finansinspektionen som har tillsyn över värdepappersinstituts tillhandahållande av faktablad.

Följande bolag har ingått i granskningen:

- Aktie-Ansvar
- Avanza Fonder
- Carnegie Fonder
- Catella Fonder

¹ Fondbolagens förening, Fondspararundersökning 2020, 2020-06-01

- Cicero Fonder
- Danske Invest
- Didner & Gerge Fonder
- East Capital
- Handelsbanken Fonder
- Indecap
- Lannebo Fonder
- Länsförsäkringar Fondförvaltning
- Movestic Kapitalförvaltning
- Nordea Fonder
- ODIN Fonder
- SEB Investment Management
- Skandia Fonder
- Spiltan Fonder
- Swedbank Robur
- Öhman Fonder

Rättslig reglering

Marknadsföringslag (2008:486), MFL

Reglerna för marknadsföring återfinns främst i marknadsföringslagen. Där framgår att det med marknadsföring avses alla åtgärder i näringsverksamhet som är ägnade att främja avsättningen av och tillgången till produkter. Detta innebär inte bara reklam, utan all information som lämnas i säljande syfte är marknadsföring.

Enligt 10 § MFL 1 st får en näringsidkare vid marknadsföring inte använda sig av felaktiga påståenden eller andra framställningar som är vilseledande. Det gäller bland annat framställningar som rör ”produktens pris, grunderna för prisberäkningen, särskilda prisfördelar och betalningsvillkoren”. Vidare får en näringsidkare, enligt 10 § MFL 3 st, inte utelämna väsentlig information i marknadsföringen av sin egen eller någon annans näringsverksamhet. Även sådana fall där väsentlig information har lämnats men på ett oklart, obegripligt, tvetydigt eller annat olämpligt sätt räknas som ett vilseledande utelämnande. Marknadsföring som är vilseledande enligt 10 § MFL är enligt 8 § MFL att anse som otillbörlig om den påverkar eller sannolikt påverkar mottagarens förmåga att fatta ett välgrundat affärsbeslut.

Om marknadsföringen är otillbörlig får en näringsidkare enligt 23 § MFL förbjudas att fortsätta med denna eller liknande åtgärd. En näringsidkare som låter bli att lämna väsentlig information i sin marknadsföring får enligt 24 § MFL åläggas att lämna sådan information. Enligt 26 § MFL ska ett förbud enligt 23 § eller ett åläggande enligt 24 § som huvudregel förenas med vite.

Lag (2004:46) om värdepappersfonder

Enligt 4 kap. 16 a § i lagen om värdepappersfonder ska det finnas ett aktuellt faktablad för varje värdepappersfond. Faktabladet ska på ett lättbegripligt sätt sammanfatta den grundläggande information som en investerare behöver för att bedöma en fond och den risk som är förenad med att investera i den. Innehållet i faktabladet ska vara rättvisande och tydligt och får inte vara vilseledande. Innehållet ska även stämma överens med relevanta delar i fondens informationsbroschyr.

Faktabladet ska enligt 4 kap. 20 § 1 st. kostnadsfritt tillhandahållas den som avser att köpa andelar i en värdepappersfond. Om ett fondbolag genom marknadsföring erbjuder allmänheten att köpa andelar i en värdepappersfond ska det framgå av erbjudandet att det finns ett faktablad och var det finns att tillgå.

Av 4 kap. 20 § 3 st. framgår även att om informationen som anges i 16 a § inte lämnas, ska marknadsföringslagen (2008:486) tillämpas. Sådan information ska anses vara väsentlig enligt 10 § 3 st MFL.

Kommissionens förordning (EU) nr 583/2010 av den 1 juli 2010²

Formen och innehållet för faktablad regleras i förordning 583/2010. Inga andra uppgifter eller förklaringar än de som föreskrivs i förordningen ska ingå. Faktabladet ska tillhandahållas på ett sätt som säkerställer att investerare kan skilja det från annat material. Det är särskilt viktigt att faktabladet inte presenteras eller lämnas på ett sådant sätt att en investerare kan uppfatta det som mindre viktigt än annan information om fonden och dess risker och fördelar.

Prisinformationslag (2004:347)

Enligt prisinformationslagen (PIL) ska prisinformation lämnas när en näringsidkare tillhandahåller bestämda produkter. Prisinformationen ska enligt 10 § samma lag vara korrekt och tydlig. Om det kan tillkomma avgifter och andra kostnader ska detta anges särskilt.

Bestämmelserna i PIL ska tillämpas i de fall det inte finns någon annan särskild författning med bestämmelser om prisinformation till konsumenter. När det gäller tillhandahållande av fonder för försäljning på webbplatser finns ingen sådan specifik lagstiftning, varför fondbolag som tillhandahåller sådana tjänster därmed ska lämna korrekt och tydlig prisinformation i enlighet med PIL.

^{2 2} KOMMISSIONENS FÖRORDNING (EU) nr 583/2010 av den 1 juli 2010 om genomförande av Europaparlamentets och rådets direktiv 2009/65/EG rörande basfakta för investerare och villkor som ska uppfyllas när faktablad med basfakta för investerare eller prospekt tillhandahålls på annat varaktigt medium än papper eller på en webbplats

Särskilt om avgifter

Fondbolagens förening har i sin ”Vägledning för upprättande av faktablad”³ tolkat förordningen för sina medlemmars räkning. Vissa begrepp skiljer sig mellan förordningen och vägledningen. Informationen som återges nedan har sin grund i vägledningen. Av förordningen framgår att en fonds avgifter ska presenteras i form av en tabell. Uppgifterna i tabellen ska uppfylla följande krav:

- Insättnings- och uttagsavgifter ska avse den maximala avgiften som får tas ut och insättningsavgiften ska inkludera eventuella skillnader mellan köp- och säljkurs. Om det finns en möjlighet att lägre avgifter kan tillämpas i vissa fall ska investeraren hänvisas att kontakta sin återförsäljare,
- Årlig avgift ska anges och avgiften ska omfatta alla kostnader och andra betalningar som har belastat fonden. Avgiften avser föregående år och inkluderar alla avgifter och betalningar som får tas ur fondens medel på basis av lag, föreskrifter, fondbestämmelser eller andra stadgar för fonden samt informationsbroschyren. Något förenklat ska allt utom courtage inkluderas i årlig avgift,
- Om prestationsbaserad avgift tas ur fonden ska detta anges i procent i tabellen. Det ska anges hur avgiften beräknas och när den debiteras. Denna del av tabellen måste vara med även om fonden inte har någon prestationsbaserad avgiftsmodell och besvaras då istället med ”ingen” eller ”inte tillämpligt”.

När det gäller årliga avgifter ska det i faktabladet framgå att sifferuppgifterna grundas på föregående års utgifter och i tillämpliga fall att siffran kan uppvisa årsvariationer.

Finansinspektionens föreskrifter (FFFS: 2013:9)

Ytterligare regler gällande fondbolags tillhandahållande av faktablad finns i Finansinspektionens föreskrifter (FFFS: 2013:9). Där framgår det att faktabladet alltid ska finnas tillgängligt på fondbolagets webbplats. Faktabladet ska vidare tillhandahållas på svenska och en papperskopia ska utan kostnad lämnas till en investerare som begär det.

Bedömning

Resultat av granskningen

Granskningen har omfattat fondbolagens tillhandahållande av faktablad samt bolagens redovisning av avgifter på deras webbplatser jämfört med i faktabladerna. Vad gäller tillhandahållande av faktabladerna har Konsumentverket granskat var på webbplatsen faktabladerna återfinns och hur lätt det är för en konsument att uppmärksamma dem. När det gäller avgifter har

³ Vägledning för upprättande av faktablad, Fondbolagens Förening, Version 2017-03-17

Konsumentverket granskat vilka avgifter som anges på webbplatsen och hur de stämmer överens med den årliga avgift som ska anges i faktabladet.

Faktabladens placering

Konsumentverket kan inledningsvis konstatera att samtliga bolag tillhandahåller faktablad men att faktabladens placering på webbplatsen varierar kraftigt.

Majoriteten av de granskade bolagen bedöms ha en bra tillgänglighet avseende placering av faktabladen. Länk till faktabladen har i dessa fall placerats högt upp på fondsidan och det framgår tydligt att det är faktablad som tillhandahålls. Det finns dock även exempel på faktablad som placerats långt ner på fondsidan, där det krävs att konsumenten scollar ned på sidan för att kunna uppmärksamma dokumenten. Det förekommer också att faktabladet placerats högst upp på fondsidan men att det då kräver att konsumenten trycker på fliken "dokument" för att hen ska nå faktabladet.

Ett fåtal bolag har bedömts ha en sämre tillgänglighet gällande tillhandahållandet av faktabladet. I ett fall krävs att konsumenten i flera steg klickar sig vidare till en sida som benämns "dokument" där faktablad för samtliga fonder återfinns. Faktabladen tillhandahålls alltså inte i nära anslutning till respektive fond. I ett annat fall tillhandahåller bolaget faktablad högt upp på fondsidan men för att nå fondens dokument krävs att konsumenten klickar på en symbol bestående av en ring med tre prickar.

Avgiftstyp

När det kommer till avgifter visar granskningen att bolagen skiljer sig åt avseende vilka avgifter de anger på webbplatsen. Ungefär hälften av de granskade bolagen anger endast förvaltningsavgift på fondsidan medan ett bolag endast anger årlig avgift. Flera bolag anger ett antal olika avgifter på fondsidan och ett bolag anger ingen avgift alls.

I de fall där bolagen anger årlig avgift på fondsidan överensstämmer den, med några få undantag, med den årliga avgift som anges i faktabladet. Det kan finnas olika orsaker till att avgifterna skiljer sig åt. I ett fall beror det på att den årliga avgiften har sänkts, vilket framgår av faktabladet.

Förutom förvaltningsavgift och årlig avgift förekommer ytterligare avgiftstyper, såsom uttagsavgift, säljavgift, insättningsavgift, prestationsbaserad avgift, total avgift och transaktionskostnad. Insättnings- och uttagsavgift samt prestationsbaserad avgift ska, som ovan nämnts, anges i faktabladet. Avseende uttagsavgift så anger ett av bolagen ingen uttagsavgift på fondsidan, men avgiften finns med i faktabladet. Det framgår då av faktabladet att uttagsavgiften är en maximal avgift och att det inte tas ut någon sådan avgift för närvarande. Ytterligare två bolag har insättnings- och/eller uttagsavgift men dessa framgår enbart av faktabladen. I ett fall utgår uttagsavgift endast för

uttag av innehav som innehafts mindre än 30 dagar. Ett bolag har både insättnings- och uttagsavgift och där framgår avgifterna både på fondsidan och i faktabladet och avgifterna stämmer överens. Ett bolag anger endast förvaltningsavgiften på fondsidan men det framgår i faktabladet att utöver årlig avgift så belastas konsumenten även av insättningsavgift och i vissa fall prestationsbaserad avgift.

Ett exempel på detta är följande. Förvaltningsavgiften enligt fondsidan är 1,10 %. Enligt faktabladet är den årliga avgiften 1,53 %. Utöver det tillkommer en prestationsbaserad avgift om 20 % per år av fondens avkastning över jämförelsenormen. Ett annat exempel är att förvaltningsavgiften enligt fondsidan är 1,75 %, den årliga avgiften enligt faktabladet är 2,17 % och insättningsavgiften är 5 %.

Det bolag som anger transaktionskostnad anger det på fondsidan, men av faktabladet framgår endast årlig avgift. Det framgår inte av bolagets ordlista vad transaktionskostnad är.

I ett fall anges förvaltningsavgift och total avgift på fondsidan och där är den totala avgiften högre än den årliga avgiften som anges i faktabladet. Det går dock inte att få mer information om vad den totala avgiften består i genom att enbart läsa på själva fondsidan. För uppgift om vad den totala avgiften består i krävs att konsumenten loggar in på webbplatsen.

Konsumentverkets bedömning med anledning av granskningen

Som nämnts ovan är fondbolag skyldiga att tillhandahålla faktablad för fonder. Syftet med faktabladen är att ge konsumenten den information som krävs för att bedöma en fond. Faktabladet ska tillhandahållas på ett sätt som säkerställer att investerare kan skilja det från annat material. Det är särskilt viktigt att faktabladet inte presenteras eller lämnas på ett sådant sätt att en investerare kan uppfatta det som mindre viktigt än annan information om fonden och dess risker och fördelar.

Konsumentverket har i granskningen uppmärksammat att merparten av de granskade bolagen placerat faktabladen tydligt på fondsidan och att det tydligt framgår att det rör sig om ett faktablad. I vissa fall krävs det dock att konsumenten scollar relativt långt ned på fondsidorna för att nå faktabladen. En placering långt ner på fondsidan bedömer Konsumentverket som mindre lämplig, då konsumenten riskerar att inte uppmärksamma informationen.

I något fall krävs det att konsumenten klickar sig vidare i flera steg för att nå faktabladen. Faktabladen utgör väsentlig information enligt MFL 10§ 3 st. Sådan information ska lämnas i direkt anslutning till marknadsföringen. Att konsumenten måste klicka sig vidare till en annan sida på webbplatsen för att nå faktabladet är inte att anse som i direkt anslutning och konsumenten riskerar att inte uppmärksamma informationen.

I ett annat fall krävs att konsumenten klickar på en symbol bestående av en ring med tre prickar. Det är inte tillräckligt tydligt att konsumenten genom att klicka på symbolen får tillgång till mer information om fonden, däribland faktablad.

Konsumentverket har vidare uppmärksammat att vilka avgiftstyper som anges på fondsidan kraftigt varierar bolagen emellan. Verket anser att det med anledning av detta kan vara svårt för en konsument att göra en relevant jämförelse av olika fonder enbart utifrån en fondsida. Det krävs i stället att konsumenten jämför uppgifterna i faktabladen för att få en rättvisande bild.

Enligt PIL ska prisinformation lämnas när en näringsidkare tillhandahåller bestämda produkter. Prisinformationen ska vara korrekt och tydlig. Konsumentverket anser att när bolag anger avgifter på fondsidan eller i annat marknadsföringsmaterial bör denna vara samma typ av avgift som anges i faktabladet och även den avgiftstyp som ger den mest rättvisande bilden av den totala avgiften för fonden, det vill säga årlig avgift. Konsumentverket bedömer att det annars föreligger en risk att konsumenten vilseleds att tro att fonden har en lägre avgift än vad den faktiskt har. Konsumentverket förespråkar en enhetlighet på marknaden för att underlätta möjligheten för konsumenter att jämföra fonder. Detta är i sig inget hinder för att bolag anger fler avgifter än årlig avgift på fondsidan eller i annat marknadsföringsmaterial. Konsumentverket välkomnar en mer tydlig och transparent information om avgiftsuttag till konsumenter.

Sammanfattning

Fondsparande är som tidigare nämnts en populär sparandeform bland svenskarna och en stor andel av spararna anser att information om fondens avgifter är mycket viktigt.

Fondbolag ska tillhandahålla faktablad för varje enskild fond. Faktabladen är viktiga för att konsumenterna ska kunna bedöma fonderna samt på ett enkelt sätt jämföra dem med varandra. Enligt EU-förordning 583/2010 ska faktabladet tillhandahållas på ett sätt så att det tydligt särskiljs från annat material.

När det gäller redovisning av avgifter i faktablad är detta tydligt reglerat och standardiserat genom ovan nämnda förordning. Någon liknande reglering för hur en fonds avgifter ska redovisas på en fondsida eller i annan marknadsföring finns dock inte.

Konsumentverkets granskning visar att majoriteten av bolagen tillhandahåller faktabladen på ett tydligt sätt på fondsidan. De brister som har uppmärksamrats är att det i vissa fall krävs flera klick för att nå faktabladen alternativt att de är placerade långt ner på fondsidan. Konsumentverket bedömer att faktabladet ska placeras i direkt anslutning till marknadsföringen,

vilket enligt verket inte är fallet när bladet placerats enligt ovan. Avseende avgifter så anser Konsumentverket att det bör finnas en enhetlighet i hur avgifterna redovisas. Att olika typer av avgifter redovisas för de olika fonderna i stället för årlig avgift försämrar möjligheten för en konsument att kunna göra en snabb jämförelse av fondernas avgifter. Konsumenten riskerar även att vilseledas att tro att avgiften för en fond är lägre än vad den i själva verket är. Det är därför mycket viktigt att fondbolagen är tydliga och transparenta i sin information om avgifter så att konsumenterna har möjlighet att fatta välinformerade och välgrundade affärsbeslut.

Uppföljning

Konsumentverket har, som framgått ovan, uppmärksammat brister gällande tillhandahållande av faktablad och information om avgifter. De bolag som ingått i granskningen kommer att få del av denna promemoria. Konsumentverket förutsätter att bolagen tar de brister som anförts i beaktande och ser över aktuell marknadsföring. Konsumentverket kommer att göra en uppföljning för att säkerställa att så har skett. Promemorian kommer även att skickas till Fondbolagens förening med förhoppning om att organisationen sprider den till sina medlemmar. Till sist sänds promemorian även till Svensk Värdepappersmarknad för kännedom.

Anna Gunnarsson
Jurist